



KAR VA ZAIF ESHITUVCHI BOLALARNING NUTQ XUSUSIYATLARI .

Ilmiy rahbar: I.Soliyev

FarDU pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PHD), dotsent

Turg'unaliyeva D.T.

FarDU Maxsus pedagogika (logopediya) yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: *Maqolada kar va zaif eshituvchi bolalarning nutq rivojlanishidagi o'ziga xos xususiyatlari, ularning fiziologik va psixologik ehtiyojlari, shuningdek, rivojlantirishga qaratilgan logopedik yondashuvlar ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda bolalar nutqining fonetik, leksik va grammatik jihatlari tahlil qilinib, zamonaviy texnologiyalar va ta'lim usullarining samaradorligi yoritiladi. Maqola bolalarning jamiyatga integratsiyasi va ularning muloqot qobiliyatlarini rivojlantirish bo'yicha amaliy tavsiyalarni ham o'z ichiga oladi.*

Kalit so'zlar: *Nutq rivojlanishi, eshitish qobiliyati buzilishi, kar bolalar, zaif eshituvchi bolalar, logopedik yondashuvlar.*

Annotation: *This article examines the peculiarities of speech development in deaf and hard-of-hearing children, focusing on their physiological and psychological needs, as well as logopedic approaches aimed at enhancing their abilities. The study analyzes the phonetic, lexical, and grammatical aspects of speech in such children and highlights the effectiveness of modern technologies and educational methods. The article also includes practical recommendations for integrating these children into society and improving their communication skills.*

Keywords: *Speech development, hearing impairment, deaf children, hard-of-hearing children, speech therapy, inclusive education, auditory training, social integration.*

Аннотация: *данной статье рассматриваются особенности речевого развития глухих и слабослышающих детей, их физиологические и психологические потребности, а также логопедические подходы, направленные на их развитие. В исследовании анализируются фонетические, лексические и грамматические аспекты речи таких детей, а также эффективность современных технологий и образовательных методов. Статья включает практические рекомендации интеграции этих детей в общество и развитию их коммуникативных навыков.*

Ключевые слова: *Развитие речи, нарушение слуха, глухие дети, логопедические подходы, инклюзивное образование.*

Nutq inson muloqotining eng asosiy vositasidir. U orqali inson o'z fikrini ifoda etadi, bilim va tajribasini boshqalarga uzatadi. Kar va zaif eshituvchi bolalarda nutqning rivojlanishi fiziologik cheklolvar sababli murakkablashadi. Ushbu maqola mazkur muammoning mohiyatini tahlil qiladi va bunday bolalar bilan ishlashda samarali metodlarni taklif etadi.



TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR



Kar va zaif eshituvchi bolalarning nutq xususiyatlar:

Fonetik xususiyatlar-Eshitishning buzilishi fonematik idrokka jiddiy ta'sir qiladi. Kar bolalarda tovushlarni talaffuz qilish cheklangan bo'lib, ular asosiy tovushlar tizimini shakllantira olmaydilar. Zaif eshituvchi bolalarda esa tovushlarni noaniq talaffuz qilish va ovoz balandligini boshqara olmaslik kuzatiladi.

Leksik-semantik Muammolar:

So'z boyligining chegaralanganligi va yangi so'zlarni o'zlashtirishda qiyinchilik.

Abstrakt tushunchalar va mavhum fikrlashning shakllanmasligi.

So'zlarni kontekstda ishlatishda muammolar.

Grammatik Muammolar.

Grammatik shakllarning noto'g'ri qo'llanilishi.

Gap tuzishda so'zlarning tartibida xatoliklar.

Murakkab gap tuzilmasini tushunishda va ishlatishda qiyinchilik.

Diagnostika va Rivojlanish Bosqichlari.

Diagnostika Usullari

Audiometriya: Bolaning eshitish darajasini aniqlash uchun ishlatiladi.

Logopedik baholash: Bola nutqining rivojlanish darajasini o'rganish.

Observatsiya: Muloqotda yuzaga keladigan kamchiliklarni aniqlash.

Erta Interventsiya

Eshitish cheklovini erta aniqlash va o'z vaqtida aralashuv choralari ko'rish bolaning nutq rivojlanishida katta ahamiyatga ega. Masalan, maxsus eshitish moslamalarini qo'llash yoki logopedik mashg'ulotlarni boshlash.

Logopedik Mashg'ulotlar

Tovushlarni idrok qilish va ajratish ko'nikmasini rivojlantirish.

Artikulatsiya mashqlari: Har bir tovushni to'g'ri talaffuz qilishga o'rgatish.

Grammatik Mashqlar: Nutqning grammatik tuzilmasini yaxshilashga qaratilgan mashqlar.

Zamonaviy Texnologiyalar

Koxlear Implantlar: Kar bolalarga tovushlarni idrok qilish imkonini beradi.

Kompyuter dasturlari: O'yin shaklidagi logopedik mashg'ulotlar.

Maxsus Moslamalar: Zaif eshituvchi bolalarning eshitish qobiliyatini kuchaytirish uchun ishlatiladi.

Ijtimoiy Moslashuv va Ta'lim.

Inklyuziv ta'lim orqali kar va zaif eshituvchi bolalarni umumiy ta'lim tizimiga integratsiya qilish ularning ijtimoiy muloqot qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Jamiyatning roli. Oila a'zolarining qo'llab-quvvatlashi bolaning rivojlanishida katta ahamiyatga ega.

Jamiyatda kar bolalarga nisbatan tushunishni oshirish va ularni qabul qilishni targ'ib qilish zarur.



TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR



Auditory training (eshitish o'rgatish) – kar va zaif eshituvchi bolalarda eshitish qobiliyatlarini yaxshilashga mo'ljallangan maxsus mashg'ulotlardir. Bu treninglar, asosan, bolalarning eshitishni farqlash, tovushlarni ajratish va nutqni tushunish qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan. Koxlear implantlar yoki eshitish apparatlari orqali o'tkaziladigan auditory training bolalarga atrof-muhit tovushlarini ajratish va og'zaki nutqni tushunishda yordam beradi.

Auditory trainingning ko'plab metodlari mavjud, jumladan:

Tovushlarni farqlash :Bolalar bir-biridan turli tovushlarni ajratib, ular o'rtasidagi farqni aniqlashni o'rganadilar.

So'z va gaplarni tushunish : Mashqlar orqali bolalarga eshitish va tushunishni yaxshilashga yordam beriladi.

Atrof-muhitni eshitish : Tabiiy tovushlarni aniqlash va farqlash orqali bolalar hayotdagi muhim signallarga e'tibor qaratishadi.

Auditory training bolalarni nutq va eshitish qobiliyatlarini yaxshilashga imkon yaratadi, ular uchun muhim bo'lgan ijtimoiy integratsiyani ta'minlaydi. Eshitish qobiliyati pasaygan bolalar uchun bu usul nafaqat eshitish yordamchi vositalarini to'g'ri ishlatish imkoniyatini beradi, balki kundalik hayotda ham o'z nutq va kommunikatsiya ko'nikmalarini yaxshilash imkonini yaratadi.

Auditory Training kimlarga zarur?

1. Kar va zaif eshituvchi bolalar.
2. Koxlear implant yoki eshitish moslamalarini ishlatayotganlar.
3. Eshitish qobiliyatining pasayishi bilan yashayotgan har qanday shaxs.

Auditory trainingning samaradorligi mutlaqo isbotlangan. Ushbu treninglar orqali bolalarning eshitish va nutq tushunish darajasi sezilarli darajada yaxshilanadi. Bu nafaqat ularning ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytiradi, balki ijtimoiy va hissiy integratsiyasini ham ta'minlaydi. Koxlear implantlar yoki boshqa eshitish apparatlari yordamida auditory training amaliyoti yanada samarali natijalar beradi. Kelgusida bu sohada yanada ko'proq tadqiqotlar olib borish va metodlarni takomillashtirish zarur.

Xulosa va Tavsiyalar:

Kar va zaif eshituvchi bolalarning nutq rivojlanishi individual yondashuv va zamonaviy texnologiyalar yordamida yaxshilanishi mumkin. Inklyuziv ta'lim orqali ularning jamiyatga qo'shilishiga yordam berish va logopedik mashg'ulotlarni to'g'ri tashkil qilish zarur. Shu bilan birga, ota-onalar va pedagoglar birgalikda ishlashi bolalarning ijtimoiy integratsiyasini tezlashtiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Is Early Intervention Effective in Improving Spoken Language Outcomes in Children With Hearing Loss?. Open Access.



TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR



2. A systematic scoping review of early interventions for parents of deaf infants.
DOI: 10.1186/s12887-021-02893-9.

3. Therapeutic approaches to early intervention in audiology.

4. Pragmatic development in deaf and hard of hearing children: A review. PDF ochiq kirishli.

5. Сурдопедагогика: учебник для студентов ВУЗов — I. G. Bagrova va boshqalar muallifligi bilan.

6..Убайда Файзиева“эшитишида муаммолари булган болаларга она тили ўқитиш методикаси” – “Tafakkur” nashriyoti Toshkent -2011.

